

Н.В. ВОДНИЦЬКА,
Харківський національний економічний університет

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОЇ СФЕРИ ПІДПРИЄМСТВА

Складна та нестабільна ситуація, яка склалася в Україні останнім часом майже у всіх сферах, надає все більшого впливу на функціонування кожного окремого підприємства, вимушуючи його урахувати та вчасно реагувати на зовнішнє середовище. Найбільш вразливою за своєю сутністю при цьому є соціально-трудова сфера (СТС) підприємства. Від неї залежить якість трудового життя персоналу, продуктивність і прибутковість підприємства та соціальний розвиток суспільства в цілому, чим і обумовлена актуальність обраного дослідження.

Дослідженням факторів, які впливають на підприємство, займаються багато науковців, серед яких особливо слід відмітити праці Дж. Поста [1], М. Х. Мескона [2], В. С. Пономаренка, О. М. Ястремської [3], В. Д. Немцова, Л. Є. Довганя [4], А. Я. Кібанова [5]. Однак, більшість підходів розглядають господарське середовище взагалі, не приділяючи уваги регулюванню саме СТС підприємства, інші підходи є обмеженими з точки зору різноманіття існуючих факторів. У зв'язку з цим у даній роботі будуть використані розробки щодо класифікації факторів зовнішнього та внутрішнього середовища з урахуванням їх впливу на СТС підприємства.

Мета статті – проведення аналізу господарського середовища та виявлення факторів, що впливають на регулювання СТС підприємства, й апробація відповідної методики.

Для аналізу впливу факторів, з ціллю урахування їх дії при прийнятті управлінських рішень стосовно регулювання СТС підприємства, пропонується використовувати SWOT-аналіз як методику, що дозволяє узагальнити дію господарського середовища на підприємство. З точки зору впливу окремих факторів або їх груп на СТС підприємства, вони розділяються на «можливості» та «погрози» (зовнішнє середовище) та «сильні» та «слабкі» (мікросередовище). При виконанні SWOT-аналізу експертам пропонувалось оцінити ступінь впливу кожного з факторів на СТС підприємства та ймовірність використання можливостей і сильних сторін, усунення загроз і слабких сторін.

Система показників оцінки зовнішніх факторів (можливостей та загроз), що впливають на СТС підприємства, представлена у табл. 1.

Система показників оцінки внутрішніх факторів (сильних та слабких сторін), що впливають на СТС підприємства, представлена у табл. 2.

Для обробки отриманої інформації (експертного опитування) розроблено матрицю оцінки факторів на СТС підприємства (рис. 1).

На матриці визначено п'ять зон, в залежності від співвідношення ступеня впливу певного фактору на СТС підприємства та ймовірності використання можливостей (сильних сторін) або ймовірності усунення загрози (слабких сторін).

1 зона – сприятлива – є основним підґрунтям в підвищенні ефективності функціонування СТС як на макро-, та і на мікрорівні.

2 зона – потенційного розвитку – даній зоні потрібно приділяти більше уваги як з боку держави, так і керівників підприємств з ціллю посилення можливостей використання факторів, які потрапили до неї.

3 зона – латентного впливу – не спричиняє прямого або сильного впливу на СТС.

4 зона – небезпечна – якщо в певний момент часу не урахувати дію факторів, які потрапили у дану зону, то вони можуть спричинити значні збитки підприємству, оскільки існує можливість потрапити у зону високого ризику.

5 зона – високого ризику – ці фактори створюють та весь час посилюють соціальну напругу в суспільстві, призводять до погіршення економічних показників, що віддзеркалюється як на якості життя населення, так і на усіх загальних макро- та мікро- соціально-економічних показниках.

Експертам пропонується відзначити в анкеті оцінку впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на СТС підприємства за двома ознаками: 1 – ступінь впливу; 2 – ймовірність використання можливостей (сильних сторін) або ймовірність усунення загрози (негативного впливу від слабких сторін) кожного з запропонованих показників за трьома оцінками (висока, середня, низька). Проведена експертна оцінка дозволила отримати результати, які представлені нижче.

© Н.В.Водницька, 2007

Таблица 1.

Система показателей оценки внешних факторов

Зовнішні фактори	Показники для оцінки зовнішніх факторів (можливостей та загроз)
1. Соціально-трудоий	1.1. рівень доходів населення
	1.2. рівень безробіття
	1.3. відповідність професійної підготовки економічно активного населення потребам вітчизняних підприємств
	1.4. демографічна ситуація
	1.5. рівень соціальної захищеності
2. Економічний	2.1. економічна ситуація в країні
	2.2. грошово-кредитна політика
	2.3. розподіл коштів державного бюджету
	2.4. рівень інфляції
	2.5. збільшення (або зменшення) обсягів виробництва продукції
3. Політичний	3.1. політична стабільність (або нестабільність)
	3.2. законодавча та нормативна бази
	3.3. характер реформ, що проводяться останнім часом
4. Міжнародний	4.1. міграція робочої сили
	4.2. відносини уряду з іноземними державами
	4.3. ратифікація міжнародних законодавчих актів у СТС
5. Науково-технічний та інноваційний	5.1. освоєння й впровадження нових технологій
	5.2. державна підтримка у науково-технічній та інноваційній сферах
6. Правовий	6.1. характер та рівень виконання законодавчих актів
	6.2. зміни в податковому законодавстві
	6.3. законодавче регулювання соціально-трудоих питань
7. Культурний	7.1. загальний рівень культури в державі
	7.2. стиль життя населення
	7.3. функціонування об'єктів культурної інфраструктури
	7.4. стан норм моралі в суспільстві
8. Природно-географічний	8.1. наявність природних ресурсів
	8.2. географічне розташування підприємства
	8.3. становище навколишнього середовища підприємства
9. Споживачі	9.1. споживча активність
	9.2. ступінь задоволення потреб споживачів
	9.3. відношення споживачів до якості товарів і послуг
10. Постачальники	10.1. рівень цін на продукцію, що поставляється
	10.2. якість продукції, яка поставляється
	10.3. надійність постачальників
11. Конкуренти	11.1. сумлінність конкуренції
	11.2. рівень конкурентоздатності товарів
12. Державні та місцеві організації	12.1. створення та контроль за виконанням соціальних гарантій працівникам
	12.3. функціонування соціального партнерства

Таблиця 2.

Система показників оцінки внутрішніх факторів	
Внутрішні фактори	Показники для оцінки внутрішніх факторів (сильних та слабких сторін)
1. Організаційно-управлінський	1.1. відповідність організаційної структури потребам підприємства
	1.2. рівень компетенції керівників
	1.3. ефективність управління
	1.4. відповідність стратегічних планів підприємства сучасним вимогам
2. Людський	2.1. забезпеченість підприємства кадрами
	2.2. рівень професійної підготовки персоналу
	2.3. можливість кар'єрного просування
	2.4. надання умов для реалізації трудового потенціалу
	2.5. ступінь задоволеності потреб працівників
3. Фінансовий	3.1. загальний фінансово-економічний потенціал підприємства
	3.2. собівартість продукції
	3.3. прибуток (збиток) підприємства
	3.4. фінансова стійкість
4. Виробничо-технологічний	4.1. забезпеченість підприємства основними засобами виробництва
	4.2. поведження кривої росту продуктивності
	4.3. гнучкість виробничого процесу
	4.4. досконалість технологій виробництва
	4.5. ритмічність виробництва
5. Маркетинговий	5.1. рівень конкурентноздатності товарів, що випускаються
	5.2. широта асортименту продукції, що випускається
	5.3. якість продукції
	5.4. ефективність цінової політики
	5.5. якість обслуговування покупців

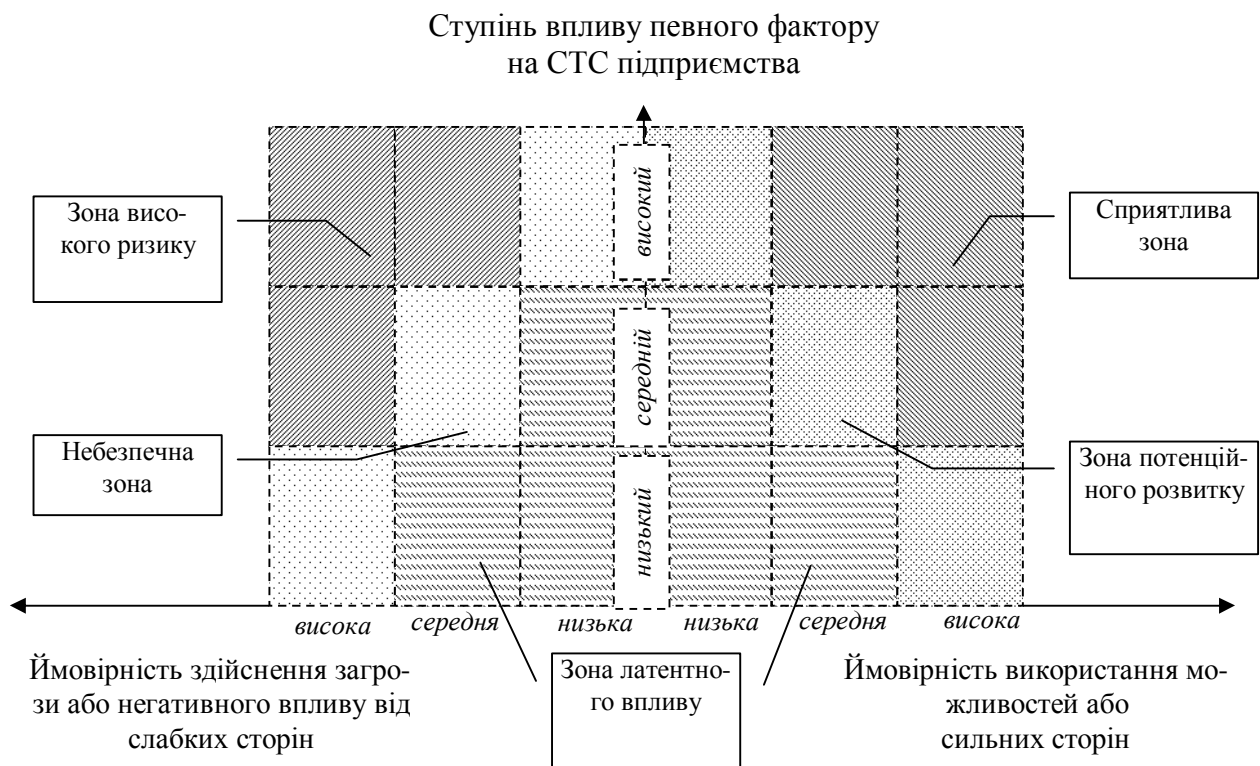

Рис. 1. Матриця оцінки впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на СТС підприємства

До сприятливої зони потрапили наступні показники оцінки зовнішніх факторів: якість продукції, функціонування інституту соціального партнерства, характер законодавчих актів та рівень їх виконання, створення та контроль за виконанням соціальних гарантій працівникам, поступове збільшення обсягів виробництва продукції, відношення споживачів до якості товарів і послуг. Досить високе значення цих показників дозволяє позитивним чином характеризувати соціально-економічне становище як України в цілому, так і СТС окремих підприємств.

Поступове налагодження співпраці між державою, роботодавцями та робітниками, завдяки прийняттю та використанню певних законодавчих нормативів, призвело до певного узгодження їх інтересів. Це дозволило знизити рівень соціальної напруги у суспільстві та відчувати громадянам захищеність зі сторони держави.

Що стосується питання якості продукції, то слід зазначити оздоровчий вплив на стан даного питання посилення конкуренції між вітчизняними підприємствами.

Відповідність професійної підготовки економічно активного населення потребам вітчизняних підприємств, характер реформ, що проводяться останнім часом, законодавча та нормативна бази, законодавче регулювання СТС, стиль життя населення, функціонування об'єктів культурної інфраструктури – це фактори, які було віднесено експертами до зони потенційного розвитку.

Рівень безробіття в країні останнім часом істотно зменшився, але все рівно спостерігається дисбаланс між попитом і пропозицією на робочі міста в напрямі недостачі кваліфікованих кадрів та перенасичення недостатньо кваліфікованими в результаті невідповідності їх професійної підготовки потребам підприємств. Ситуація, яка склалася у даному питанні, має певні передумови для виправлення. Для цього роботодавці повинні врешті решт усвідомити, що саме використання людського капіталу призведе до підвищення ефективності функціонування господарської діяльності підприємства, а для цього потрібно займатися розвитком персоналу. У свою чергу працівники повинні займатися саморозвитком та осмислити необхідність безперервної освіти.

Що стосується впливу правового фактору на СТС підприємства, то його потенціал міститься в більш повному впровадженні існуючих законодавчих та нормативних актів у практичну діяльність.

Стиль життя населення та функціонування об'єктів культурної інфраструктури віднесено до групи з середнім ступенем впливу. Але, на думку авторів даного дослідження, вплив означених факторів останнім часом набуває все більшої сили та потребує посилення уваги до нього як керівників підприємства, так і кожного працівника.

Загальний рівень культури в державі та стан норм моралі було віднесено до зони латентного впливу. Це свідчить, що не зважаючи на актуальність питання щодо розвитку організаційної культури на світовому рівні, в Україні цей напрямок ще не отримав належного місця та можливостей для його піднесення.

Відносини уряду з іноземними державами та ратифікація міжнародних законодавчих актів у СТС, за думкою експертів, спричиняють низький ступень впливу на СТС підприємства. Але набираючи силу глобалізаційні процеси можуть змінити таку думку та змусити більшу увагу приділяти даним питанням.

Наявність природних ресурсів та географічне розташування підприємства мають низький ступень впливу та низьку ймовірність використання можливостей. Це цілком правомірно, оскільки використання природних ресурсів обмежено, а кліматичні умови на всій території України майже однакові та особливо не впливають на умови праці робітників.

До небезпечної зони потрапила велика кількість показників з різних груп факторів: демографічна ситуація, грошово-кредитна політика, розподіл державного бюджету, рівень інфляції, зміни в податковому законодавстві, становище навколишнього середовища, ненадійність постачальників, недостатній рівень сумлінності конкуренції.

Демографічна ситуація на Україні викликає все більшої занепокоєності, оскільки відзначається зменшення народжуваності та збільшення смертності населення, що веде до депопуляції населення, зменшення економічно активного населення в працездатному віці.

Складнощі в економічній сфері прямим чином впливають на погіршення ситуації в СТС, оскільки доказаним є факт їх взаємовпливу.

Проблеми у стані навколишнього середовища викликають стурбованість не лише на Україні, а й взагалі у світовому співтоваристві та потребують негайного вирішення.

Ненадійність постачальників, недостатній рівень сумлінності конкуренції мають середній рівень ймовірності здійснення загрози. З ціллю запобігання потрапляння даних показників у

зону високого ризику потрібно впроваджувати на вітчизняних підприємствах норми соціальної відповідальності.

Занепокоєність викликають наступні результати – до зони високого ризику були віднесені такі показники: рівень доходів населення, безробіття та соціальної захищеності, економічна ситуація в країні, політична нестабільність, міграція робочої сили, споживча активність, ступінь задоволення потреб споживачів, рівень цін на продукцію. Всі вони визначають якість життя населення та дозволяють її характеризувати як низьку.

Далі перейдемо до отриманих результатів щодо оцінки впливу внутрішніх факторів на СТС підприємства.

Цікавим результатом став наступний – 48% факторів розглядаються експертами як такі, що мають ймовірність використання сильних сторін, а 52% – як такі, що мають ймовірність негативного впливу від слабких сторін. Тобто, ситуація, яка склалась на підприємствах, неоднозначна.

З точки зору регулювання таких факторів, як: відповідність організаційної структури потребам підприємства, рівень компетенції керівників, ефективність управління, відповідність стратегічних планів підприємства сучасним вимогам, забезпеченість підприємства кадрами, можливість кар'єрного просування, поведення кривої росту продуктивності, якість продукції – керівники підприємств повинні приймати й надалі всі можливі засоби для подальшого використання їх сильних сторін. А для усунення негативного впливу слабких сторін в регулюванні таких факторів, як: рівень професійної підготовки персоналу, надання умов для реалізації трудового потенціалу, ступінь задоволеності потреб працівників, загальний фінансово-економічний потенціал, собівартість продукції, прибуток (збиток) підприємства, фінансова стійкість, забезпеченість підприємства основними засобами виробництва, гнучкість виробничого процесу, досконалість технологій виробництва, ритмічність виробництва, рівень конкурентноздатності товарів, що випускаються, широта асортименту продукції, що випускається, ефективність цінової політики та якість обслуговування покупців – приймати міри та знаходити нові інструменти, які змо-

жуть виправити існуючу ситуацію на краще.

Отже, з погляду ефективного функціонування та регулювання СТС важливо використовувати існуючі можливості та сильні сторони. У той же час потрібно усувати ймовірність здійснення загроз або негативного впливу слабких сторін, які роблять СТС вразливою, негативно впливають на її діяльність та не дають їй використовувати привабливі можливості.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження дістав подальшого розвитку методичний підхід до визначення зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на регулювання СТС підприємства, на основі їх якісного аналізу за допомогою розробленої системи показників їх оцінки із застосуванням запропонованої матриці.

Підсумовуючи дане дослідження, слід зазначити, що й на рівні держави, й на рівні кожного окремого підприємства повинні прийматися міри, які дозволять й надалі використовувати можливості та сильні сторони. У той же час значну увагу потрібно приділяти зоні високого ризику, оскільки проведене дослідження показало, що до неї потрапили показники, які характеризують загальний рівень життя населення.

Література.

1. Business and society: corporate strategy, public policy, ethics. – 8th ed./ James E. Post... [et al.]. – 1996. – 708 p.
2. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. – М.: Дело, 1992. – 702 с.
3. Механизм управления предприятием: стратегический аспект / Пономаренко В. С., Ястремская Е. Н., Луцковский В. М. и др. – Х.: Изд-во ХГЭУ, 2002. – 252 с.
4. Немцов В. Д., Довгань Л. С. Стратегический менеджмент. – К.: ТОВ „УВПК „ЕксОб””, 2001. – 560 с.
5. Экономика и социология труда. / Под ред. д. э. н., проф. А. Я. Кибанова. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 584 с.

Статья поступила в редакцию 30.12.2006